

Tolerancedrab

Af Per Betzonich-Wilken

Kvaliteten af et samfund vurderes gerne ud fra graden af praktiseret tolerance. I en demokratisk tradition gælder tolerance som en værdi, der f.eks. både sikrer ytringsfrihed og forskellighed. Mange er stolte af den, og mindst lige så mange nyder godt af den. Men når tolerance langsomt og sikkert udvides, er det netop den, som kan dræbe demokratiet.

Det er en klassisk pointe, at udbredte værdier, som skaber lykke og opbygger, i mindst lige så høj kan sørge for det modsatte. Det gælder for private og tragiske historier om både kærlighed, penge og magt, men det samme kan findes som årsag til kulturers opløsning og forsvinden. Rester af antikke samfund i det frodige Amazonas kan måske virke mere romantiske og interessante end tegn på opløsning i den digitaliserede samtid. Hvad enten det drejer sig om økonomi eller racekrig i status quo, kan man prøve at se det hele med stoisk ro: Kriser har det med at gå over – eller i det mindste at blive så normale, at man kan leve med dem. Dommedagsprofetier går ikke nødvendigvis helt af mode, men de mødes i stigende grad af borgere, der bliver stadig mere immune over for dem. Det er meget sandsynligt, at man havde det på samme måde i antikke samfund.

De små og større historier om værdier, der skulle opbygge så meget og alligevel ødelægger endnu mere, fortsætter deres gang. Til tider som tankevækkende historiske gentagelser. Den måske mest levedygtige værdi, som udgør en af hovedsøjlerne i demokratiske samfund, er tolerancen. Mange er med god grund stolte af den – og mindst lige så mange nyder godt af den. Som en målestok for kvaliteten af et samfund, har tolerance også lange historiske rødder i Europa, der f.eks. kan spores tilbage til Rom et par tusind år før Berlusconi. Her viste den sig i en stærk vilje til at forene meget kontrastfyldte folkeslag med forskellige religioner under én og samme centralregering. Selvfølgelig kneb det til tider alvorligt med gensidig tolerance, fordi nogle nu engang er mindre eller mere tolerante end andre. Også i den forstand var der god plads til ytringsfrihed og forskellighed. Uden at gøre analysen for omfangsrig eller for kort kan netop dét både ses som styrken og den afgørende svaghed ved traditionen for tolerance.

Nutidens europæer befinder sig i en situation, som den forlængst afdøde romerske verdensborger også kendte til. Kernespørgsmålet er nemlig stadig, hvem der er stærkest i det lange løb. Desværre har det alt for tit vist sig, at den tolerante ikke har samme gennemslagskraft som den mindre tolerante eller rent ud sagt intolerante. Det er tragisk. Men måske er det mest tragiske ved sagen, at den tolerante selv er med til at gøre den intolerante så stærk. Nøgleordet er helt almindelig afmagt.

Traditionen for tolerance forpligter - til tider i et omfang, der kan henlede tanken på handlingslammelse. Prøver man at skabe en vis forståelse og sympati for den lammelse, bør det siges, at den både kan være rig på følsomhed og eftertanke. For tolerancens tilhænger handler det jo også om at holde hjertet varmt og hovedet koldt; for hen-

de eller ham kan alt, hvad der minder om nedskæring i sager om tolerance, både virke bagstræberisk og farligt: Tendenser til ”hårdt-mod-hårdt” eller ”øje-for-øje” er både primitive og øger som bekendt faren for lavineskred i forkert retning. Få tænksomme og/eller følsomme kan være uenige i det. Argumenter af dén velkendte kaliber gør det selvsagt ikke nemt for beslutningstagere at træde ud af geledet og sørge for radikale ændringer. Dermed kan den forprogrammerede handlingslammelse i sig selv fungere som en slags garanti for, at traditionen for tolerance både opretholdes og udvides.

Traditionen har et eksplosivt potentiale, som kan findes i alle de situationer, hvor (ellers fredelige) borgeres tolerance sættes på prøve. Det sker dagligt på alle planer og kan være både belærende, underholdende og provokerende. Man er vidne til det på politisk plan, når f.eks. uheldige (eller udelige) ministre på ny toner frem på skærmen og nøjes med at smile overbærende, når journalister prøver at få kommentarer til de fejl (eller dumheder), som de er ansvarlige for; men det findes også på hårdhændet gadeplan, når utrættelige pædagoger uden større held prøver at lære unge at bruge deres baseballkøller til at ramme bolde med i stedet for bilruder eller forbipasserende. Her og i utallige andre situationer er de involverede med til at vise sig selv og andre, hvad der kan være plads til i tolerancens navn.

Når (ellers fredelige) borgere stadig kan hidse sig op over ”tingenes tilstand”, hænger det nøje sammen med, at der også er juridisk belæg for fortsættelse ad samme spor. Med lovgivning viser toneangivende repræsentanter for demokratiet nemlig, hvad der officielt anses for ”ret færd”. Hertil hører for det første, at den føromtalte handlingslammelse også støttes rent juridisk: Utålmodige borgere må som bekendt ikke eller kun i meget begrænset omfang tage loven i egen hånd og sætte en stopper for dem, der stadig eksperimenterer med at sætte andres tolerance på prøve, hvad enten det så er politikere eller mindre dyrt klædte gadebøller. For det andet – og det er for nogle borgere måske mest ophidsende – sørger lovgivning også mere åbenlyst for, at grænser for tolerance forskydes i retning af det uendelige. Sidstnævnte hører heller ikke til sjældenhederne, men kan til tider få ret store dimensioner; det skete for nylig, da en systematisk voldtægtsforbryder med speciale i børnemishandling fik fri proces til at anlægge sag mod den tyske stat, fordi han følte sig forulempet under afhøringerne, der handlede om hans måder at mishandle børnene på.

Der skal ikke så meget fantasi til at nå et bittert facit. Ud over at traditionen for tolerance giver de intolerante (ikke mindst dem med hang til ødelæggelse) mere plads til at tryne de tolerante, skaber den også grobund for radikale opgør med den udbredte handlingslammelse – og dermed også for intolerance i modsat retning. Stik imod hensigten med en fredselskende tolerance havner man ad den vej alligevel i forskellige tilstande af konflikt og destruktion. Her kan både peges på øgede tilfælde af selvtægt, bandekrige, skærpede straffe, men også konfrontationer af internationalt format.

Den besynderlige og sørgelige pointe ved denne egendynamik er, at det er tolerancen, der kommer til at udgøre sin egen og største trussel; på længere og mørkere sigt er det rent ud sagt ikke mangelen på, men snarere overskuddet af tolerance, som kommer til at give demokratiet dødsstødet. I lyset af det kan man ligefrem føle sig fristet til at tale om tolerancedrab.

Med tanke på historiske fortilfælde af samfunds opløsning og forsvinden kan det virke nærliggende at fortsætte med at male Fanden på væggen. På den anden side må man endnu engang konstatere, at vi stadig er her takket være en påfaldende tilpasningsevne. I den forstand er menneskeheden ikke egnet til at kapitulere. Og det må gerne tages som en kærkommen trøst.

Per Betzonich-Wilken er dr. phil. i filosofi, underviser og censor.

